

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: smikbr.ru/zaman

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Саугъалау

«Аналыкъ – уллу жууаплылыкъды»

Россейде Ананы кюнюню аллында беш эм андан кѣп сабий ъсдюрген 21 тиширыу «Ана махтаулыкуну» майдалы бла саугъалангандыла. Анга аталган къууанчлы жыйылыу Правительствону юйюнде болганды. Аналаны саугъалары эм байрам бла КЪМР-ни Башчысы Казбек Коков алгышлаганды.

Къууанчлы тубешиуге федерал инспектор Тимур Макоев, КЪМР-ни Парламентини спикери Татьяна Егорова, Правительствону башчысы Мусукланы Алий, КЪМР-ни Башчысыны Администрацясны таматасы Мухамед Кодзоков, районланы таматалары да къатышхандыла. Казбек Коков, жыйылгъанланы Ананы кюню бла алгышлай, бу байрам хар адамны да жашауунда эм магъаналы болгъанын, ол жарыкълыкъдан, жюрек жылыулукъдан толгъанын чертгенди. «Аналыкъ – ауур ишди, уллу жууаплылыкъды.

Насыплы юйюрню мурдорун, жылыулукъну, ырахматлыкъны аналарыбыз къурайдыла. Ала, сабийлерини саукулъла-

ры, билимлери, тюз ниетледе ъсерлери ючюн къайгыра, республиканы, битеу къыралны да келир жашауу жарыкъ

болурун жалчытадыла. Хар анагъа да жюрегимден ырызлыгъымы айтама, бизге берген соймеклик, жылыулукъ ючюн сау болугъуз», - дегенди республиканы оноучусу.

Кѣп сабийли аналагъа бютюнда хурмет этилгенин чертгенди республиканы оноучусу. «Кѣп сабийли юйюнде ъсгенден уллу насып болмаз. Къарындашларыны бла эгчлерини арасында ъсген иш кѣллю, чомарт, къайгырыуу болады, таматалагъа, кичиге да хурмет эте биледи. Бу затла уа бизни миллетлени ниет хазнасыны мурдорудула», - деп къошханды ол.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Оноу

Юйюрню жылы белгиленирикди

Россейни Президенти Владимир Путин 2024 жылны къыралда Юйюрню жылыча белгилегенди. Тийишли указ праволу информацияны Интернет-порталында басмаланганды.

«Юйюрню къоруулау, тѣрели юйюр къыйматланы сакълау жаны бла къырал политиканы кенг жайылырча этиу муратда Россейде 2024 жылны Юйюрню жылыча бардырыгъа бегим этеме», деп айтылады документде.

Андан сора да, къырал башчы 27 декабрьге дери правительствогъа Юйюрню жылын бардырырча къурау комитетни жияргъа, аны къауумун къабыл кѣрорге, аны бардыргъанда баш магъаналы жыйылыулары ъдюрюрча ырысхыны къайдан бѣлююрюгюн белгилерге буйрукъ этгенди. Къурау комитетни таматасына вице-премьер Татьяна Голикова салынганды.

«Ана махтаулыкуну» майдалы бла саугъалауу юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Беш эм андан да аслам сабийни ахшы ызда ъсдюргенлери ючюн «Ана махтаулыкуну» майдалы бла саугъаларгъа:

- АБАЕВА Ольга Васильевнаны – 5 сабийни анасын
- АФАУНОВА Дадий Борисовнаны – 5 сабийни анасын
- БЕТУАНОВА Эмма Хаутиевнаны – 5 сабийни анасын
- ГЕРГОВА Мария Махраиловнаны – 5 сабийни анасын
- ГУТАЛАНЫ Асият Таукъановнаны – 5 сабийни анасын
- ЖАНКЪАЗИЙЛАНЫ Марияна Амдулаховнаны – 5 сабийни анасын
- ЗАКУРАЕВА Людмила Билостановнаны – 5 сабийни анасын
- КИМ Оксана Владимировнаны – 7 сабийни анасын
- КОЖАЕВА Елена Борисовнаны – 5 сабийни анасын
- ЛУГОВАЯ Мария Александровнаны – 5 сабийни анасын
- МАМЫШЕВА Лариса Аулияновнаны – 5 сабийни анасын
- САБАНЧИЕВА Людмила Ахметхановнаны – 5 сабийни анасын
- СОБЛИРОВА Анета Барсбиевнаны – 5 сабийни анасын
- ТЕБАЛАНЫ Валентина Аминовнаны – 5 сабийни анасын
- ТЕМИРЖАНЛАНЫ Жаннета Абдул-Керимовнаны – 5 сабийни анасын
- ТХАГАЛЕГОВА Залина Борисовнаны – 7 сабийни анасын
- УЯНАЛАНЫ Айголь Ибрагимовнаны – 7 сабийни анасын
- ХАДАРЦЕВА Инесса Александровнаны – 11 сабийни анасын
- ЧИПОВА Марита Харисовнаны – 5 сабийни анасын
- ШИБЗУХОВА Залина Султановнаны – 5 сабийни анасын
- ШИДУКОВА Арина Султановнаны – 5 сабийни анасын.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **К. КОКОВ**
Нальчик шахар, 2023 жыл 20 ноябрь, №117-УГ

Жазыпыу-2024

«Газетни ашыгъып сакълайма»

Мен юйде газет болмаган заманы билмейме. Атам не заманда да аны алып тургъанды. Кесим юйдегили болгъаны да алама. Ана тилимде чыкъган жангыз газетни къалай алмай къоярыкъма?! Аны келирине керти да ашыгъама, бир бек сыйлы адамымча сакълайма «Заманны».

Дуниядан, къыралдан, эллерибизден жангылыкъланы, жаш тѣлюню жетишилмерине жораланган материалланы сюйюк окуйма. Бизни элден адамны юсюнден жазылган болса уа, бютюнда.

Алгыннгы ъмюрлени жигитлерини юсюнден халпарлагъа да артыкъ эс бурома, суратлагъа къаройма. Журналистлени ариу тиллерин бек жаратама.

Оюмум алайды: кесин таулугъа санагъанны юйюнде «Заман» газет сыйлы жерни алгъанлай

турургъа тийишлиди. Хайдагъыз, болжалгъа салмай, жазылайыкъ жангыз газетибизге.

АСАНЛАНЫ Танзиля,

Бабугентде сабий садны таматасы. **СУРАТДА:** Танзиля (сол жанында) юйретичю Керменланы Тамара бла.

БИЗНИ ИНДЕКСИБИЗ – П 5893

Эп миюк

Изи кесек суусан чыгъарылгъанды

Шималкавказстандан билдиргенлерине кѣре, быйыл тогъуз айгъа Къабарты-Малкъарда суусапланы бар тюрлюсюнден да 115,2 процентге аслам чыгъарылгъанды.

Алай бла былтыр бу заман бла тенглешдиргенде, спирт къошулмаган суусаппадан - 16,7, гара сууладан - 79,5 эм чагъырдуан 0,397 миллион декалитр къулулгъанды. Анга кѣре юч къауумда да 7,7, 13,2, эм 33,7 процент ъсом эсленеди.

Алгъаракълада билдиргенича, аш-суу продукцияны ѣлчеми танг ъсе барады. Анга

кѣре къысха заманда бѣлом бла байламлы 4,6 процентге аслам атери сатылгъанды.

Кюзлюклезе урлукъ себиш бошагъандыла

Кѣп болмай Черек районну арендаторлары кюзлюклезе урлукъ себиш бошагъандыла. Саулай алып айтханда, андан будайгъа - 320, арпагъа - 130 эм рапсха 100 гектар жетеди.

Аны бла бирге бююнлюкде юч минг чакълы гектарда будайны, арпаны эм нартохню оруп бошай турадыла. Дагъыда 300 гектарда тахта кѣгетле да жыйыладыла. Быйыл мал ашдан да 460 гектарда орнатылгъанды. Ол себепден къышны жунчумай чыгъарларына бек ышанадыла.

Фестиваль

Быйыл «Ана тилим – жаным-тиним, мени дуниям!» деген байрамны малкъар тил бла адабият бѣлюмюню иши эм алгъа Булуугуну мектебинде башланганды. Ызы бла анга къалай хазырланганларын Къашхатау бла Жанхотия эллени устазлары, сабийлери да ачыкълагъандыла.

Жерине кѣре – айраны, элине кѣре – байрамы

4 бет

Жетишимпиле

ВГТРК-ГТРК «Къабарты-Малкъар» ишин жетишимли бардыргъанлай, эл-ѣлден жангылыкъланы эмда урунган адамланы жашауларыны юсюнден къаруучуларына дайым билдиргенлей турады.

Жашауу кюзюдеча кѣргюзте билгенле

9 бет

«Аналыкъ — уллу жууаплылыкъды»

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ахыр жыллада кыралда юйорге, аналыкъга бла сабийликке себепликни системасы кыралганы юсюнден да айтханды Казбек Коков. Ол санда тюрлю-тюрлю льготала тохташдырылгандыла, ипотеканы төлеуге болушлукъ этиледиле. «Бытлыр а «Ана махтаулукъ» деген сыйлы атны атау төре жангыртылганды. 2024 жыл РФ-ни Президентини Указы бла Юйорню жылчыка белгиленирдики, документте бу юнледе кьол салынганды», - деп билдиргенди.

Сёз юйорлеге, аналыкъга бла сабийликке регион даражада этилген болушлукъ юсюнден да барганды. Республикада сабийле ёсген юйорлеге кьошакъ себеплик этиледиле. Сёзге, «Ана махтаулукъ» майдала бла сауғаланган тийишлукъ хар баласы ючюн 30 минг сом төленеди.

- Бюгон биз аллай жигит 21 ананы сауғалайбыз. Аланы арасында уа 11 сабийни ёсдорген Инесса Хадарцева да барды. Анга ахчадан сора да, микроавтобус бериледи. Республикада билим беруу, саулукъ сакълау, спорт инфраструктура жангыртылады, сабий чыгармачылыкъны аралары ачыладыла. Бу затла уа сабийлеге айныргъа, ёсрге, юйорлеге уа ырахат жашау этерге себеплик боладыла, дегенди Казбек Валерьевич.

КыМР-ни Башчысы мындан ары да юйорлеге не жаны бла да болушлукъ этилликни айтханды, энчи аскер операцияга кьатышханланы сабийлерине энчи кыайгырылулукъ боллукъду, ол санда социал жаны бла, билим берууде да. «Батыр аскерчилерибизни ёсдорген аналга хурметликни энчи сёзлерин жораларга суюме. Бюгонлюкде ала, инсанлыкъ борчларын толтура, Ата журтубузну, келир жашауубузну кьоруудайдыла. Хар ана да сыймеклик сёзлеге, хурметте тийишлиди. Юйорде борчларыгызыни толтурган бла бирге дагыда ишлеп, жамауатка, кыралга хайыр келтиресиз. Журегимден барыгызы да сауғаларыгыз эмда байрам бла энтта бир кере алгышлайма, саулукъ-сезенлик тежейме», - дегенди республиканы оюнуучу.

Ызы бла сауғалау башланганды. «Ана махтаулукъ» майдалга тийишли болганланы арасында бешишер сабийни ёсдорген Гуталаны Асият, Жанкэзияланы Марьяна, Тебаланы Валентина, Темиржанланы Жаннета эмда жети баланы анасы Уяналаны Айголь эмда башхала бар эдиле.

Сауғаланган анала алага бурулган эс ючюн ыра-

зылыкъларын билдирип сёлешгендиле. Мария Луговая, кыралны жанындан кыайгырылулукъну сезе, анала борчларын бийик даражада толтурганларын айтханды. «Сабийлени уллу кыралыбызны халкъларыны төрелерине хурмет этерге юйретебиз. Кырал власть органла бла бирге районда да болушлукъ этиледиле, юйорлеге льготала бериледи, дайым да байрамла кыралдадыла», - дегенди ол.

Темиржанланы Жаннета уа залда аналыкъны насыбын сынаган, ариу тишируула жыйылганларын, алага хар бирине да кюн сайын кыйын ишни толтурурга тошгенин айтханды. «Мен акыл этгенде, «Ана махтаулукъну» майдалы эм сыйлы сауғады. Байрамны аллында битеу аналга саулукъ, кылайлыкъ тилейме. Алай былайда юй башчыларыбызга да ыразылыкъны айтырга суюме. Аладыла бизни келлендиргенле, болушханла, не кыйын кезиуде да билеклик этгенле», - дегенди ол.

Инесса Хадарцева бла Залина Шибзухова да сёлешгендиле ыразылыкъларын айтып. Инесса Хадарцева кыралны жанындан себеплик, хар анага энчи эс бурулганы кыаруу бергенин, алга барырга, айнырга келлендиргенлерин белгилегенди. «Ана сабийи саулуулукъ, билим, жетишилме болурун суюди да, муратлары толсула. Хар кимни да жашауунда эм мағаналы адам - анады. Сабий а сыймекликни сезеди, не кыйын кезиуде да ана кьатында боллукъун анылайды», - дегенди ол.

Залина Шибзухова уа кеп сабийли юйорлени даражасы ёсгенин, хурмет уллу болганын сезгенин айтханды. «Кыралны жанындан болушлукъ барды. Республикада школла ишленедиле, сабий садла ачыладыла, спорт секцияла бардыла. Сабийге фахмуусун айнытырга битеу онгла кыралгадыла. Сёзге, мени беш сабийим барды, ала хар бири да сейрлерине кере кружоклага, секциялага жоруйдоле, билим аладыла», - дегенди ол.

Кыуанчы жыйылууну ахырында Казбек Коков Ананы кюню бла энтта бир кере алгышлаганды. Ол хар анага да эм уллу сауға сабийлерине сыймеклиги, аланы жетишилме, хорламалы болганын белгилегенди. Юйорлеге болушлукъ мындан ары да этилликни, сабийлеге фахмуларын айнытырча битеу онгла кыраллыкъларын да чертгенди.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Кырал жумушла

Кырулушлагъа — энчи эс

Кыбарты-Малквар Республиканы Башчысы Казбек Коков Регионланы айнытуу жаны бла Правительстволу комиссияны президиумуну жыйылууна кьатышханды. Аны РФ-ни Правительствосууну Председателини орунбасары Марат Хуснуллин бардырганды.

Сёз миллет эм федерал проектлени жашауға кийрилулерини юсюнден барганды. Кыбарты-Малкварда ол жаны бла кырулуш ишле бла тынгылы ремонт 350 объектде бардырылдыла. Аладан асламысы хайырланьырга берилгендиле. Алай бла 84 жол объектден 82-си, суу бла жалчытуу 13 объектден 5-си, 157 жамауат эм арбаз тийреледен 149-су эм башхала хазыр болгандыла.

Билим беруу, саулукъ сакълау, маданият объектлени бирлеринде ишле ахырына жете турадыла. Регионлада жамауат транспортну жангыртууну чегинде казначей кредитни ырысхысына 44 автобус алырга муратлыдыла. Жангы пассажир улоула келир жылны январьндан кеч кьалмагъанлай жетдирилге тийишлиди.

Мағаналы сорчуланы сюзгендиле

КыМР-ни Башчысы Казбек Коков Кыбарты-Малквар Республикада право низамны жалчытуу жаны бла тохтамай ишин бардырып турган координация кенгешни жыйылууну кыраганды. Анга КыМР-ни Парламентини Председатели Татьяна Егорова, КыМР-ни Правительствосууну Председатели Мусукланы Алий, КыМР-ни Башчысыны Администрацисыны таматасы Мухамед Кодзиков, РФ-ни Президентини СКФО-да толу эркинликке келечисини аппаратыны тамата федерал инспектору Тимур Маков, министрстволаны эм муниципал администрацияланы, право сакълауучу эм надзор органланы, кюч структураланы оюнуучлары кьатышхандыла.

Докладланы КыМР-ни прокурору Николай Хабаров, КыМР-ни кырулуш эм ЖКХ министри Алим Бербеков, КыМР-ни Тарифле эм жашау журт надзор жаны бла кырал комитетини председателини кылулугун толтурган Алим Макушев, КыМР-де ич ишле министри орунбасары Назир Мамгегов окугандыла.

Жыйылганла миллет проектлени бардырылуларын заман болжалларына эм кьачестволарына кырау, аланы толтурганда законга бузукълукъла этиуню ачыкылау эмда тыйуу сорчуланы сюзгендиле. Повестканы дагыда бир сорчуу ырысы маталлы

аманлыкъчылыкъланы ачыкъларча эм аны артка кыайтарып ючюн толтурулган ишле бла байламлы болганды. Сёз ЖКХ бёлюмде федерал ведомстволаны жер-жерли органларыны, кырал властын регион органларыны, жер-жерли самоуправление органланы ишлерини юсюнден да барганды.

Республикада быйыл 12 миллет проект жашауға кийриледиле, ала билим беруу эм илму, саулукъ сакълау, маданият, спорт, эл мюлк, туризм, предпринимательство, жол-транспорт, жашау журт-коммунал эм башха бёлюмле бла байламлыдыла. 2023 жылда миллет проектлеге кирген битеу жумушланы ырысы бла жалчытуу 11 миллиард сомдан асламды. Ырысы битеулу билим берген школланы, маданият юйлени, искусстволаны сабий школларыны, спорт комплекслени, амбулаторияланы, поликлиникаланы, больницаланы, коммунал инфраструктураны, жолланы эм башха объектлени ремонтларына бла кырулушларына берилгенди.

Кыоркыусузулукъну жалчыта

КыМР-ни Башчысы Казбек Коков ишчи жолуучулукъну чеклеринде «Кавказ» федерал трассаны Ар-гудандан Шимал Осетия-Аланияны чеклерине дери кесегинде жангыртылган участогуна кыраганды.

Алгын мында машинала жорюген эки ыз болганды, энди участка төрт ызга дери кенгертилгенди. Жарыкылыкъ берген ызла да жангыртылыкъдыла, автопавильонлары бла остановкала, тротуарла эмда чакырыу туюклерин болган светофорла салынырыкыдыла.

Ишлени бары да 2024 жылга тамамланьып бошаллыкъдыла. Ол энтта да шёндююлю мардалага келишген автомобиль жолну 15 километри боллукъду, кеси да зьоркыуусуз эм ырахатлы.

Тийишли буйрукъла берилгендиле

КыМР-ни Башчысы Казбек Коков Россей Федерацияны Президентини Кыбарты-Малквар Республикада приёмныйнде инсанланы энчи приёмун бардырганды.

Социал халлы себепликни тохтамагъанлай кырап турурга керек болган айныуларунда кыйын чурумлары эм хроникалы аурулары бла сабийлери болган кеп сабийли юйорле изленгендиле.

Хар сорчуу бла байламлы тийишли буйрукъла берилгендиле — болушлукъ излеген юйорлеге билеклик этилликди.

Кырау

Мардалага келиширикди

Кеп болмай Кырал Думаны депутаты Геккиланы Заур бла КыМР-ни культура министри Мухаддин Кумахов Исламейде Маданият юйно жангыртыу кыалай барганы бла шагырейленгендиле.

Мекямга тынгылы ремонт «Маданият» миллет проектге кере этиледиле. Ол узакъ 1957 жылда ишленгенди, болсада, кеп заманы тийишли халда эс бурулмагъаны ючюн, иги да тозурагъа. Алай бла 2010 жылда аны жабарга тошген эди.

Бюгонлюкде подряд организацияны келечилери юйно башында кьанжалларын, терезесин, эшигин, инженер ызыларын алышып бошагандыла эм кыабьргаларын сортоп кюрешедиле.

Жангыртылган юйде төпсеуден, музыкадан, кьол чыгармачылыкъдан кружокла ишлеркидле. Андан сора да, 450 адамга уллу зал боллукъду.

Объектни быйылы ахырына битдирилге муратыдыла.

Жарыкъ эм тынгылы мектеп

Кеп болмай регион ыйкыны чеклеринде Кырал Думаны депутаты Виктория Родина Май районну администрацисыны башчысы Татьяна Саенко бла бирге муниципалитетде кырулуш барган эм тынгылы ремонт этиле турган мектепде болгандыла.

Билим беруу учреждение 1970 жылда ишленгенди. Ол себепден жангы излемлеге артык келишмегенди. Сёз ючюн, спорт залы эм керек школ инфраструктурасы да болмагъаны уллу чырмау салганды.

Проектге кере жангы мектепде 330 окуучуға жер кыраллыкъды. Аны жыйылуула бардырган эм спорт заллары, ашханасы, компьютер классы да боллукъду. Специалистле юйно башын жабып бошагандыла, ток чыбыкыла эм тийишли коммуникацияла да тарылгандыла. Бюгонлюкде аны ичинде сюртоу-бою ишле барадыла.

- Быйыл республикада оналы мектеп жангыртылыкъды. Саулай алып айтханда уа, КыМР-ни Башчысыны себеплиги бла арт беш жылда миллет проектге кере тогуз мектеп ишленгенди эм алтымыш төртюсюне тынгылы ремонт этилгенди. Тамамланган ишлени хайыры бла 36,1 минг чакълы сабийге тийишли халда билим берирча онгла кыралгандыла. Келир заманы юсюнден айтханда, 2027 жылны ахырына энтта да 148 школга тынгылы ремонт этилликди.

Эге сала айтсакъ, «Единая Россия» партия билим беруу бёлюмю айнытырга аслам эс бурарды. Анга кере 2024-2026 жылда бюджетден ача бёлюнорча проект кнабыл этилгенди.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман хазыраганды.

Окьюула

Маганият бла дин бир бирни байыкъландыргъангыла

КъМР-ни Парламентинде XXXII Халкъла аралы билим беруу ведомствени окьюулары регион бөлөмдө бардырылганды. Бу жыйылыу республикада сегизинчи кере кыралганын белгилерчады. Анда «Дин эм ата журтлу культура: озган жылда тас этилген эм кышулган шартла эмда келир заманны сыфаты» деген соруу сюзолгонди.

Кенгешни ишине РФ-ни Кырал Дума-сыны депутаты **Геккиланы Заур**, КъМР-ни Правительствосуну башчысыны орунбасары **Марат Хубиев**, КъМР-ни къадыи **Мисирланы Хызыр хажи**, Пятигорскун эм Черкесски архиепископу **Феофилакт**, министрстволаны бла ведомстволаны келечилери, жамауат, дин эм жаш телю организацияланы кыулукчулары, алим-ле, студентле кытышхандыла.

Окьюулары аллында уа жыйылгъанла сюзолгон темагъа китап кермюк бла шагъырей болгъандыла.

Кенгешни ача, Парламентни спикери **Татьяна Егорова** быйыл окьюулада кыралганын соруну магъаналыгынын белгилегенди. Ол шендюю заманда дуняда культура кытылык, Россейге информатция кыжаулу, кыралыбызда жашагъан халкъланы терели хазналарын бузаргъа кюрешкен кючле эсе алынып кыралганын чертгенди. «Бу кыркыуулары кезиунде терели хазнабызны сакълау-гъа бурулгъан мадарла керекдиле. Анда уа динни бла культураны магъаналары уллуду», - деп кыошханды спикер.

Татьяна Борисовна тарых эсде тутууну сакълау бла бирге жаш телюню юйретирге, бизни миллет энчиликтерибизге чюйре тереледен кыорууларгъа кереклисине эс бурганды.

- Ёсюп келген телюге бизни халкъланы ёмюрлени теренинден кыруалып келген тарыхыбызны, хар бирибизге да жашуу магъаналы дин-культура энчиликтерибизни ангылаторгъа тийишлиди. Келир заманны юсюнден сагъыш этгенде, ма бу затланы бек алгъа эсде тутаргъа керекди», - дегенди спикер.

Терели хазнаны кырау эм сакълау кыйын жумуш болганын чертип, Татьяна Егорова кыралны, культурада ишленгени, дин организацияланы, граждандар обществону институтларын биригирге чакъырганды. «Бюгонню тобешинде кытышханла бу затланы юслеринде сагъыш этип, оюмларын ачык ушакъны кезиунде айтырла деп ушакъна», - дегенди спикер сёзюню ахырында.

Феофилакт дин бла культура бир бирлерин байыкъландыргъанларыны, адамланы ич дуняларын кырагъанда, мамырлыкны, келишиулюню, терелени сакълауда жерлерини юслеринден айт-

ханды. «Культураны бла динни жамауатны айныунда жерин барыбыз да ангылалыбыз. Анга уа тарыхда юлгюле кендюле. Культура динни, ийманны ёсюу бла бирге айныгъанын белгилерге сюеме. Сёзлери-ме шагъатха уа 14-15 ёмюрлде Россейде искусствода ёсюу башланганын келтир-рирге боллукъду. Ол кезиуню архитектура-сы, башха чыгъармала бюгоннюге дери да Ата журтубузну культурасында эм сыйлы жерни алгъанлай келедиле», - дегенди ол.

Культураны бла динни бир бирден айырыргъа кюрешкен кезиунде акиси да кеслерини юйретиу, адамланы ич дуня-сын, намысын кырау магъаналарын тас этедиле, деп акыл этгенди Феофилакт. Ол кезиунде уа ала жалгъан культурагъа, динге айланадыла. Анга уа кеп болмай бир миллетни адамларын керюп болмауну ниетлери жайылып, адамланы тюз жол-дан тайгъанлары да шагъатлыкъ этеди. «Аны юсюнден сагъыш этерге керекди. Жамауатны келир жашуу жарык болу-рун сюе эсек, аны дин эм культура хазнаны мурдорунда кырауаргъа тийишлиди», - деп кыошханды ол.

Феофилакт адамны акылынын, ич дуня-сын кыаллай ниетле бла толлукъларын айырууну магъанасын белгилегенди. «Шимал Кавказда жашагъанлары кыайгъыларын ангыларчады. Тарыхны жангъ-дан жазаргъа, окьюу китаплада бизни халкъланы жашауларында эм бушуулу кезуилени, ол санда зор бла кёчюрюню, учуз этерге, башха ангылаторгъа кюрешкенде, барыбыз да биригип, тюзюню сакъларгъа борчлубуз», - дегенди дин кыулукчу.

Ол Россейде жашагъан халкъланы культура бириклерин адам улуну келир жашууну сакъларгынын, адамны кючю этериклерин, шендюю заманны кыор-кыуларына жууапаргъа болушургуун да чертгенди.

Мисирланы Хызыр, жыйылгъанлары КъМР-ни Муслиманларынын дин управ-ленисыны эмда муфтийни атларындан алгъышлай, шендюю заманда культура, ниет, адет-тёре хазнаны сакълау артыкъ-да магъаналы болганын чертгенди. «Шендюю заманда ахшылыкны бла аманлыкны, игликни бла керюп болма-улыкны араларында кыжаулу кырады дегер боллукъду. Бу болумлагъа ёсюп келген телюню тюз ниетледе юйретсек, халкъларыбызны терелени сакъласакъ, тёзюмлюлюкюде юйретсек, бераллыкъ-быз тюз жууап. Алагъа келир телюени жашаулары ючюн жууаппылыкны ангылаторгъа, не кыйын болумлада да халкъланы араларында кырындышлык сакъларгъа кереклисин айтыргъа борчлу-буз», - дегенди.

Шендюю кезиунде мамырлыкны жал-

чытыуда терели динлени магъанасын да белгилегенди къадыи. «Дин адамны байыкъландырады, низамгъа, хурметликге юйретеди. Жамауатда динге, миллетле-ге кырамай, бирлики ниетлерин жаргъ-га керекди. Аны бла бирге экстремизмге, расизмни, бир бирге керюп болмаулыкъ-гъа барыбыз да бирден жууапла берирге, аланы терликлерин айтыргъа борчлубуз. Кючю жамауатны жалаанда ол заманда кырааллыкъбыз», - деп кыошханды.

Билим беруу окьюулада КъМР-ни культу-ра министри **Мухаддин Кумахов** да селешгенди. Ол да культураны бла дин-ни араларында ёмюрлени теренинден бери кыруалып келген байламлыкъланы, ала бир бирлерине себеплик этгендерин айтханды. Сёзге, Античный культура Грецияны таурухларыны мурдорунда кыруалганды, Европаны культурасы уа аны мурдорунда жарашдырылганды. Ти-циан, Шекспир, Рубенс эм башха белгили адамла чыгъармаларында бу теманы кеп кере ачыкъларгандыла. Библияда болгъан шартла искусствода кеслерине жер тапхандыла. Библия, Къоран ёмюр-лени ичинде суратчыланы, жазычуланы, назмучуланы келлендирип келедиле, ол санда бюгонлюкю да», - дегенди министр.

Мухаддин Кумахов Культура министр-ство РФ-ни Президентини кыралны миллетлерини терели культураларын айнытыуну юсюнден указын жашауда бар-дырууну чеклеринде кыаллай жумушла толтурганыны юсюнден да айтханды. Ол санда «Славян жазууну бла культураны кючлери», «Орус тилин кючлери» бар-дырылдыла, Пушкинни эсгертмесини кыатында хар жыл да окьюула боладыла. Терели миллет культураны сакълау-гъа бурулгъан жумушла районлада да кыраула-дыла, ол санда «Тау адет», «Масленица» эм башхала.

Жыйылыуда РФ-ни Илмула академия-сыны КъМР-де илму арасыны башчысыны орунбасары, республикада жаш аллимлени советини таматасы **Алексей Абазов**, Гу-манитар тинтиуени институтуну этноло-гияны, этнографияны секторуну башчысы **Дмитрий Прасолов**, миллетлени ишлери эм жамауат проекте жаны бла министр **Анзор Курашинов** эм башхала да селеш-гендиле.

Жыйылыуда саугъалау да болганды. Феофилакт педагогикада, юйретиунде «За нравственный подвиг учителя» бите-уроссей конкурса хорлагъанлары бел-гилегенди. Бу эришүүлени башламчысы Пятигорскун эм Черкесски епархиясыды.

Дагъыда Епархияны бла КъМР-ни Жамауат палатасыны араларында бирге ишлеуню юсюнден келишимге кыол сал-лынганды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Мадарымлыкъ

Кыуандыргъан эсепле

Къабарты-Малкъар Республиканы баш капиталына этилген инвестицияланы ёлчеме быйыл январьдан башлап сентябрьге дери 24,7 миллиард сомгъа жетгенди. Регионну Экономиканы айнытуу министрствосундан билдиргенлери-не кёре, озган жылы ол кезиуню бла тенгешдиргенде, ёсюм 10,6 процентге жетгенди.

Анда аслам юлшюню (16%) ташуу эмда сакълау аладыла. Электр-окюч энергия, газ эмда исси суу бла жалчытыуда, хауаны тазалауда – 13,4, кырал оную этиунде, аскер кыоркыуузулукъну эмда социал жумушланы жалчытыуда уа 12,4 процент болады.

Министерствода айтханларына кёре, керюмюдо ёсе барганына бегирекда уллу инвестиция проек-тлени тамамлау себеплик этгенди. Аланы барыны да багъасы 139,8 миллиард сомгъа жетгенди, кыруалганын жангы ишчи жерлени саны уа онбир мингден атлагъанды.

Кенгеш

Предпринимательлени саны кёбейесу

РФ-ни Экономиканы айнытуу министрствосуну Инвестициялы политика эмда гиче эм орта пред-принимательствону айнытуу департа-ментини башчысы Инна Дадаян бардырган кенгешге видеосызыгъа чыгып КъМР-ни экономиканы ай-нытуу министри Рахайланы Борис, республикада «Мени бизнесим» араны башчысы Хадис Дударов эм башхала кытышхандыла. Анда сёз «Гиче эм орта предприниматель-ство, энчи предпринимательство башламчылыкъларга себеплик этиу» миллет проекте белгиленген талай борчланы тамамлауну юсюнден барг-анды. Аны керюмдолоери: «МСР бёлюмде кырамашханланы саны» эм «Бу проектни чеклеринде ахча болушукъ алгъанланы саны».

Къабарты-Малкъарда быйыл би-ринчи сентябрьге алып кырагъанда, гиче эм орта предприниматель-ство бола кюрешгенлени саны 20618 бола эди. Быйылны аллында керюм-дю бола тенгешдиргенде, ол 6,4 про-центге кёбейгенди. Аланы асламысы (15144) энчи предпринимательди-ле, кыалгъанлары уа предпритияла бла организацияладыла.

Кеслери иш кырап кырамашхан-ланы саны да жылны аллындан бери кеп кыалмай төртден бирине кёбюрек болганды. Шендю республикада бу халда 69112 адам ишлейди. Аладан 67318 инсанладыла, кыалгъанлары уа энчи предпринимательледиле.

Саулай алып айтханда, гиче эмда орта предпринимательство бёлюмде кырамашханланы саны 116545 бола-ды. Айтханыбызча, ол сентябрьни аллындагы керюмдюю, кеси да январьдан бери 14,2 процентге ёсгенди.

Гиче эмда орта предпринимате-льство бла кюрешиу хайырлы болганыны, сагъынлыгъан миллет проектни юсюнден да регионлада жашагъанлагъа айтып турургъа кереклисин да белгилегендиле кенгешде.

Инна Дадаян келир жылдан баш-лап социал келишим деген амалда кыаллай тюрлениуле боллугъун билдиргенди. Дагъыда «Мени биз-несим» арала анга кыалай кытышы-рыкъларыны юсюнден айтханды, ал-лай болушукъларгъа тийишли болгъан-ланы араларында усталыкъларга хунерликлерин ачыкълару жаны бла тинтиуле бардырылыгынын да туура этгенди.

ОМАРЛАНЫ Мурат
хазырлагъанды.

Правительство

Къоранчла бюджетни онгларына келиширикдиле

Къабарты-Малкъарны Правитель-ствосуну кенгешинде кыралны иели-гинде болгъан мюлкюню муниципали-тетлеге беруу, кыолайсызлагъа себеп-лик этиу, дагыда транспорт, билим беруу, сауулукъ сакълау бёлюмле бла байламлы жумушланы сюзгендиле. Аны ишин Правительствоуну Предсе-датели Мусулланы Алий бардырганды, жыйылыуугъа министрстволаны бла ведомстволаны эмда жер-жерли администрацияланы башчылары да кытышхандыла.

Республиканы иелигинден Нальчик шахар округга Кенжени бла Каменканы арасында автомашина жол бериледи. Аны узунлугу 2,7 километрди. Багъасы уа алтмыш миллион сомдан артыкъ бо-лады. Аны юсюнден жер эмда ырыскы бла байламлы халланы министри **Аслан Тохов** билдиргенди.

Ол кергюзтген энта да бир проектеде «Къабарты-Малкъар Республиканы кы-рал мюлкюне оную этиу» программагъа тюрлениуле кийириллигини юсюнден айтылады. Анга тийишлиликде бу про-грамма бла белгиленген жумушлагъа

2025 жылгъа дери этиллик къоранчла бюджетни онгларына келиширикдиле.

Транспорт эмда жол мюлк министр **Аслан Дышеков** Къабарты-Малкъарны Пра-вительствосуну эмда «Шимал Кавказны шахарла аралы пассажир компаниясы» акционер обществону арасында этиллик келишимни проекти бла шагъырейлен-диргенди. Анда «Беслан – Минеральные Воды» маршрута адамланы ташууну юсюнден айтылады. Ол дагыда «КъМР-де транспорт системаны айнытуу» про-грамма бла белгиленген къоранчла бюджетни онгларына сыйнырыча тохта-дырылгандыла, дегенди.

Билим беруу араланы ишлерине эс бурган советни борчларыны юсюнден жарыкъландыруу эмда илму министр **Анзор Езаов** кысхаса айтханды. Ол дагыда «Билим берууну айнытуу» программагъа тюрлениу кийириллигин билдиргенди. Ол «Приоритет 2030» программаны тамамларгъа себеплик этерча бийик билим беруу учреждени-яланы онгурдуу бла байламдыды. Суб-сидияла республиканы бюджетинден берилликдиле; битеу да 25 миллион

сом керек боллукъду. Анга кере аллай субсидияланы конкурс халда юлешууну низамы да жарашдырылганды. Аны бла министерство кеси кюреширкиди.

Кенгешде талай программалагъа эмда законлагъа тюрлениуле кийириллигин, бир-бир бегимле кючлерин тас этген-лерин да билдиргендиле. Урунуу эмда социал кыоруулау министр **Асанланы Алим** кыйын жашуу болумгъа тюш-ген граждандлагъа болушукъ берууну юсюнден айтханды, эл мюлк министрни кыулугъун толтургъан **Тимур Вадахов** а attractionланы хайырлануугъа эмда техника жаны бла халларына кырау (надзор этиу) жаны бла законну про-ектин кергюзтгенди. Республиканы Архив службасыны башчысыны кыулугъун толтургъан **Гуртуланы Азамат** архивде документлени тасхалыкълардан чыгаруу жаны бла ведомствода аралы комиссияны кыаууну тюрленирин билдиргенди, пенсия эм социал фонд бла байламлыкъ-ла жюрютюуге жууаппы кыаууну кыруал-лыгынын да туура этгенди.

УЛАШЛАНЫ Мурат.

Фестиваль

Быйыл «Ана тилим – жаным-тиним, мени дуняям!» деген байрамны малкър тил бла адабият бѐлюмюню иши эм алгъа Булууну мектебинде бошланганды. Ызы бла уа анга къалай хазырланганын Къашхатау бла Жаихотия эллини устازلары, сабийлери да ачыкълагандыла. Алары ызларын а фестивалыны барыуун эсеплеген жюрини келечилери Элбрус районда Огъары Басханни битеулю билим берген школунда болгандыла.

Аладан сора да, ол күн бери келген къонакълары санында КъМР-ни Жарыкъландыру эмда илму министерствосуну къуллукчусу Эденланы Мадина, КъМР-ни Правительствосуну Председателини кенешчилери Курданланы Узейир бла Гызыланы Берг, къонакъбай районну администрациясыны башчысыны орунбасары Отарланы Мухтар, Билим беруу управлениасыны таматасы Атаккуланы Нуржан, методисти Жапуланы Алина, «Элбрус» мемориалны таматасы Тилланы Фатима, кѐп жылланы бу школну директору болуп турган КъМАСР-ни сыйлы устазы Эденланы Хызыр, мында малкър тилини бла адабиятны жашырынлыкларына талай тѐлюню окъутхан, РФ-ни Окъутууну эмда юйретууну отличниги Юсюпланы Зухура, башхала да болгандыла.

АЧЫКЪ НИЕТЛЕРИ БЛА

Элли кѐпюрден бурулган жеринде атлы жашла къонакълары сакълап турганыла да алагъа хычыуун кѐржюнгенди. Школну арбазына жууукъда уа алагъа устазла, сабийле, ата-анала да таулу той бла тобогендиле. Адеттеча, келгенлени алларына жамауат ачык ниетлери, толу гоппанлары бла чыкъганды. Тогузунчу классны окъуучусу Теммоланы Даниял назмуну, ким да суйюп тынгыларча, шатык окъуп, алгышыны уа мектепни ишчи Аджиланы Музафар этгенди. Таулу къобузу кѐлгендирген макъамы да тѐгеректе къууат сала, къонакъла арбазгъа киргендиле. Аны уа белгили къобузчубуз Чеченланы Света сокъганды.

Саулай ѐмюр аны тарыхы болган мектепни арбазында мында бюгонлюкде билим алган жашчыкълары бир къаууму ашык ойнай, бирсилери аркъан тартып, башхалары уа къол кючлерин сынап эрише, ол кюнне толуундай келишим жырла да эшитилгендиле. Къызчыкъла да, биз да аладан артха къалмайбыз дегенча, тѐсегенлери, жырлары, юс кийимлерини ариулукълары эмда тизгинликлери бла къуандыргандыла. Арлакъда уа къурманлык да тагылып, тамата жашчыкъгъа аны къалай санларгъа тийишсин да юйретгенди.

Алгъадан чертсек, бурунгу элибизни сабийлери нарт сѐзлени, айтыулары да иги билгенлерин ол күн шарт ачыкълагандыла. Аны ючюн алары ѐсдюргенле, юйретгенле, окъутханла да хурметте тийишли болганларын айтырчады.

Байрамны «Миллет хазнабыз» деген бѐлюмю да сейир эди. Эм алгъа сабийле билим алган школларыны тарыхы юсюнден билдирип, анга энди жоз жыл толганын, ол кеси да Теммоланы Муссаны атын жюротгенин, бу мектепни бошاپ, энди башха-башха бѐлюмледе белгили болуп ишлегенлени юслеринде да айтхандыла.

Тобешуну бу бѐлюмюнде окъуучула эр киши, тиширйу юс кийимлени, алары торлюлерини, къолайлы юйюрлени келечилеринде уа ала бла байламлы къалай энчилике болганларыны юсюнден да тынгылы билдириуле этгендиле. Жаулукълада, бѐркледе да къолайлык бла байламлы бир бирден башха болганыла барлыкларыны, алары чачакларыны неден этилгенлерини, не кезиуледе къысылганларыны эмда кийилгенлерини юслеринден да тынгылы билдириуле этгендиле.

Миллет ашарыкъларыбызны кѐрмючюнде уа бу элде бирследен энчилигин белгисек, мында эритилген ич жауну, аны къуурдакъларын, нартох поттоленни, къыймаланы, къык этни да кѐржюге болганды. Дагыда

мында таулу шорпа да бар эди, огъары басханчыла анга «къалжа» дегенлери уа бютюнда сейир эдиргенди. Нек дегенде, ол сѐзюню анабуздан юйде мал кесгенлеринде аны ѐпке-баууун къуурган заманда эшитгеним эсимдеди. Башха-башха аууздада башхаракъ ангыламлада жюрютюлген сѐзлерибиз болганларын билебиз, баям, ол да ала кийикми болур.

Дагыда мында сегизинчи классны окъуучусу Саида Калданини (бу тукъумну келечилери бери эрттеден энип, Огъары Басханда жашайдыла) этни къалай къыклагъаныны юсюнден хабарлагъаны, аны тауча ариу сѐлешгени да хычыуун эшитилгенди. Биринчиге жюрюген Юсюпланы Аминатчыкъны къолчыкълары уа кийизни къалай этилгенин кѐргозте туруп, ол иште тап жарашанчыкълары уа бютюнда хычыуун эди. Аладан тышында да, сабийле кеслери жыр айта, назму да окъуй, Чеченланы Светаны согууунда «Орусбийланы тартыу» деген онтогузунчу ѐмюрде къуралган къобуз тартыууну эшитирге онг тапхандыла.

Жерине кѐре – айраны, элине кѐре – байрамы

ЧЫГЪАРМАЧЫЛЫКЪ КѐЗ КЪАРАМ

Малкър тилини дерслерини юслеринден айта, биз хар заманда да фразеология бла байламлы темаланы къыйын болганларын белгилей келебиз. Бу жол да биринчи мастер-класс алагъа аталган эди. Аны жетинчи классны окъуучулары бла Голуойланы Мариям бардырганды. Устаз былайда фразеологизмле тилибизде нени ачыкълаганыларын, ала аны байыкъландырганыларын да ангылатханды. Сабийле алары орусча, тауча да айтып тенглешдиргенлери да Мариям Шапариевна дерсле аралы байламлык амалны къалай хайырланганын да кѐргозтгенди.

Дагыда мында Акъайланы Тахирни «Умутла жулдузу» хапарына кѐре сабийле сахна оюн да къурап, бу чыгъармада автор хайырланган фразеологизмлени табып, ала алай не ючюн айтылганыларын, мағаналарын къалай ангылаганыларын билдиргендиле. Дерседе сабийле бла устазны арасында бир бирлери бла келишулюк, ышаныулык да тийишли даражада болганларын белгилерчады. Биз къалай-алай десек да, ѐсип келген жаш тѐлю ол неда бу затны юсюнден эшите, кѐре турса, ала аны бир заманда унутмазлыклары шартды.

Байрамны кезиундеги экинчи мастер-класс да энчи кѐз къарамгъа, махтаугъа тийишлиде деп чертирге болукъбуз. Аны тарых эмда обществоведение дерслени устазы Гежауланы Джамия бардырганды. Барыбыз да ангылайбыз, сагынылган предметледен дерсле күн сайын да малкър тилде къуралмаганыларын. Аны ючюн а былайда биз устаз аны тауча уста къураганын, мастер-классда сабийлеге сейир да болурча амалны сайлаганын чертирге сюебиз.

Джамияла Расуловна уллу эмда гитче кююрчеклени хайырланып, окъуучула алары ичлеринден Орусбийланы Мырзакълуну жашы Исмайлыны юсюнден тыш жерледен келген адамла, сѐз ючюн, композиторла, жолочула, алимле, башхала да не айтханларын, андан тышында да, малкър халкъны юсюнден кѐз къарамлары да билгендиле. Дерсни устаз сабийлени туугъан элдерини тарых шартлары бла байламлы къураганын да былайда белгилерчады. Ол алагъа сейир болганы да кѐзге туура эди. Аллаи, чыгъармачылык кѐз къарамы кенг болган, хунерли да устазны къолунда билим алган жаш тѐлю да насыпыды деригибиз келеди.

ТѐРЕЛЕРИБИЗНИ САКЪЛАЙ

Классдан тышында ишлерин а байрамны кезиунде бу мектепни келечилери «Тау адетлени сакълай» деген ат бла бардыргандыла. Аны къалай къуралганын кѐржюп, биз да, кертиси бла да, Огъары Басханда миллетибизни бурундан келген ариу, сейир, терен мағананы эмда энчилики тутхан адет-тѐрелерибиз сакълауны турганыларын, ала кѐп затны билгенлерин эмда ол билимлерин бюгоннюг тямблагъы конюбюзге инжи минчакъныча багъалай элтиргенине бютюнда ышандык. Фестивалны бу бѐлюмю да нарт сѐзлерибизден, халкъ айтыуларыбыздан да толу болганы, ала аны хар кесегинде да эллек хайырланганлары, сабийле уа ала нени ачыкълаганыларыны ич мағанасын ангылап айтханлары да сезилип турганыларына кѐлюбюз кѐторюлдо.

Саламлашуу адетни кѐргозте, жашчыкъла бирем-бирем келип, тамата бла саламлашып, Малкър, Холам, Чегем неда бирси аууздан келген къонакъларыны сыфатларын суратлай, ол жерлени ачыкълагъан назмуланы бу кезиуде окъуганыла да бу бѐлюмю къурагъанла излем ишини да тынгылы бардыргандыла деген сезимге келтиредиле. Алайда «Жерине кѐре – айраны, элине кѐре – байрамы» деген нарт сѐзюне да аламан тап келиширди, энди уа элибизде байрамны башлайык дегенча, ма ол халда къурагъанлары да сейир эди.

Мында дагыда келечилик адет-тѐреле да ким да сейир этип къарача эмда тынгыларча эдиле. Биз «тынгыларча» деп бошдан айтмайбыз, нек дегенде, къайсы халкъ айтыуубуз да тилибизде бурунгу заманда бошдан къуралмаганыларын, алары, бурунгууланы, бир ѐтюрок сѐзлери болмаганына дагыда бир кере къайтарып шагъатлык этгенчадыла. Бир эсгерейик, къалай кертти, ариу да айтылды - «Аз берген – жюрюкден, кѐп берген – байлыкдан». Бу сѐзлени уа огъары басханчыла келин беруичо сауғаланы юслеринден

билдириу этгенлеринде эмда ол адетлени кѐргозтгенлеринде хайырланып, ары келген къонакълагъа тилибизни бир башхалагъа ушамагъан энчилигин эмда кесилигин чертгендиле.

Андан тышында да, келечилеге къызын юйюрю отну ышыргъан темир къысхачны болушлугъу бла кеслерины акъылларын не кезиуде къалай билдирип болганыларыны юсюнден айтханларында, ол билдириуге солууну тыйып, сейиринг бла тынгыларгын келгенди. Нек дегенде, келечилеге аны ачылган жаны къайры айланып салынган эсеплеген туюргъа керек болганды. Былайда ол адетни эсге салган устазлагъа, аны алай ариу кѐргозтген сабийлеге да аперим деп айтырчады. Фестивалны бу бѐлюмю таулу той бла бошлып, Хызыр Чукаевич да жаны юйюр къуралган кезиуледе айтыуучу ариу алгышыны эшиттирди.

ТѐЛЮЛЕНИ БАЙЛАМЛЫКЪЛАРЫ

Ызы бла уа къонакъбай мектепни башчысы Гежауланы Шамкъыз ары келген къонакълагъа, бу байрамны къураугъа юлюшлерин къошханлары барысына да, окъуучулагъа бла алары юйретгенлеге да ырызлыгынын билдиргенди. Бу байрам эм алгъа ана тилибизни, адет-тѐрелерибизни сакъланыларына бла айнырларына себеплик этгенлерин чертгенди. Ол жумуш а элде ата-анала бла байламлыкда бардырылганына ийнандырганды.

Кертиси бла да, бу элде ѐсип келгенлени ана тилибизге, адетлерибизге тоюндюрюуде таматаланы бла сабийлени араларында биригиулюк барлыкы шарт кѐржюлдо. Ала барысы да бу байрамгъа бош анстан угъай, кертиси бла да къууанч, жюрюклерге да кѐторюлген халда къуралганылары эсленип эди. Хауа болумла да, сабийле бютюнда къууансынла дегенча, кюнню жарыкылыгы, ачыкылыгы да бу байрамны бютюнда жарык, зауукълу да этгендиле.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

Суратланы ХОЛАЛАНЫ Марзият алганды.

Таулу аналары араларында хурмет этмезча бирлери да жокчу. Аны халккыбыз ачы, кыуанч кюнлеринде да сыйай келеди. Бююнледе уа, дуня былай кыстау турлене барганды, жамауатха, халккыбызга, кыралга жарарча адамла ёсдюрген бек ахшы шартладан бириди.

Гыттыулары Аминат, Туменланы Къурманбийни кызы, аллай аналанды. Ол бла Гыттыулары Магометни (Максимни) жашы Ахмат бирге тёрт сабий ёсдюргендиле. «Ана – ююрно чырагы», - деп бошдан айтмаганды халккыбыз. Ата-ананы юлгосюнде еседиле сабийле.

Аминатны юсюнден айтханда, ол 1951 жылда Къыргызстанда тууганды, школну уа Бабугентде бошаганды. Атасы Къурманбий белгили адам эди республикада – Улуу Ата журт урушу аллындан ахырына дери баргъан, хорламга юлюш къошхан жигит, урунуучу адам. Анасы уа – иш стажы эми жылдан озгъан устаз – Хоханаланы Кыпкыны кызы Къаний, он алаамат сабий ёсдюрген.

Сабийлени барысы да бирер-экишер бийик билим алгъанлары да ата-ананды. Аминат алгъа Нальчикде медицина училищени бошаганды. Ызы бла Москваны аш-азык институтунда окъуганды. Аны 1978 жылда тауусханды. Жыйрмала беш жылны ичине Аминат «Макаронпром КБР» биригиде лабораторияга таматалык этип турганды. Къырал торленгенден сора уа, ол ОАО «Наль-Мак» фирма квураганды. Ызы бла «Айсурат» деген биригиуно да. Бусагъатда Аминат солудуады.

Баш иеси Ахмат, «Бёру атар – бёркюнден белгили», - дегенлей, аскер кыуллугун этрге барганды окыуна айырмалы болганды тенгеринден – аты ПВО-ну Москвада аскер округуна Сыйлы китабына жазылыпды. Ахмат аскер кыуллугундан сора Къабарты-Малкъар кырал университетни машинча чыгъаргъан инженер факультетин бошаганды. Нальчикде жарым проводникли заводда тамата мастер болуп ишлегенди. Ишде бийик жетишилери ючюн Ахмат Сыйлыккыны Белгиси орденнге, башха кырал саугъалагъа да тийишли болганды.

Ананы кюнине

Хар бир дунягъа жаратылгъан жанны багъалы адамы анады. Ана жылыуундан къарыу ала, ол таукеллендире, ёсебиз, жашайбыз, андан ары жолларыбызны сайлайбыз кыайсыбыз да. Ол берген кылыгы хунерни ызыбыздан туугъанлагъа ёдюре келебиз. Постлерибиз бек аруу назмуларын, поэмаларын аналагъа атап жаздыла. Бек аруу жырла, алгъышла аналагъа айтыладыла, бек улуу сыйла да алагъа этиледиле. Быйыл Ананы кюню да бизде 26 ноябрде белгиленирикди.

Ююрно ёчюлмез чырагы

Бу ююрно тамата кызы Эльмира Къабарты-Малкъар кырал университетни экономика факультетинде, ызы бла юрист факультетде окъуганды. Урунуу жолун университетде башлаганды. Ызы бла Германияда Гётени школунда окъуп, бир кыуанч заманы анда банкада ишлегенди. Бусагъатда Москвада Суд департаментде ишлеп турады.

Аминатны экинчи кызы Джаннета Къабарты-Малкъар кырал университетни юрист факультетинде окъуганды. Урунуу жолун республиканы Черек районунда федерал судьяны болушлукчусу болуп башлаганды. Бююн да анда ишлеп турады.

Айсурат а, кызыланы кичилери, Къабарты-Малкъар кырал университетни медицина факультетинде окъуганды. Ординатураны Москвада Н.И. Пирогов атлы Россей миллет илмуизлем институтда ётноп, ич ауруланы багъуу жаны бла усталык алганды. Анда аспирантураны да тауусуп, сора илму иш кёруулаганды.

Аны бла квалмай, врач кызы билимин Москвада И.М. Сеченов атлы академияда, ызы бла Н.И.Пирогов атлы Россей миллет илмуизлем институтда ёсдюргенди. Айсурат УЗИ-ни, эхокардиографияны да устасыды. Москваны онекинчи эмда жыйрма жетинчи номерли больницаларында, И.Пирогов атлы институтда ишлегенди. Бусагъатда уа Нальчикде биринчи номерли клиника больницада урунады.

Ююр тамалы Алим Къабарты-Малкъар кырал университетни юрист факультетинде окъуганды. Ол заманда университетни КВН командасы кенг белгили эди. Алим аны келечиси болганды. Белгили аппасыча, Алим да назмула кыраиды. Аны юсюнден «Университет газетде» кеп кере жазгандыла. Урунуу жолун Къабарты-Малкъарны Баш сюдонде башлаганды. Бююн да анда урунады. Ишлей тургъанлай, Къабарты-Малкъар кырал университетни экономика факультетин да бошаганды. Гыттыулары Алим университетде

окъуганда, аскер кыуллугун этгенде, урунган жеринде да алган махтау эм ырызлыккы кыагытла ата-ананы, саулай да ююрно ёхтемлигидиле.

«**Кертисин** айтханда, – дейди Аминат, – сабийлеге кыйыным уллуду деп айтырға да уялама. Аталары менден эсе да бек кыайгырганды алагъа. Мен танг атмай кетсем ишиме, ол а, сабийлени тизгинлерин жыйып, чашчыкларын да аруу эшип, алай журютгенди эрттен сайын шолгъа. Аныча аруу жыймайса чачыбызны деп, аталарына кыахчан заманлары да болганды кызыланы. Аппалары алагъа юлгю эди, жаш заманында мен аны бла жашаганма. Бир да менсиню дегенни билмеген, алай а халал, уллу адам эди ол. Мени анам, атам да алай. Нальчикде бир аппалары – Гыттыулары Максимни, Бабугентде уа атам бла аны эки къарындашы Къралбийни бла Къарашайны атлары аталыпдыла ормалагъа. Таматаланы эмысларын, сыйларын бийикде журюторге, алагъа ушаргъа кюрошгендиле сабийле». Бир бири ангылап жашагъан ююрно бир шартыды бу алаамат юлгю.

Бююн Гыттыулары юйлерин, арбаларын беш туудуклары жарытадыла.

Айсурат а былай айтды: «Бизни атабыз, анабыз да ишни суйген адамладыла. Жарсыгъа, бусагъатда саулыклары алаамат туюлду. Алай а ала бизни жалаанда иги окъургъа угъай, не торлюш ишден да арха турмазгъа юйретгендиле. Къырал ишледе урунгандан сора да, юйде мал, кыанатлы тутхандыла. Бизни хар бирибизни юйде кеси жумушубуз болганды. Анам элде уллу юйюрге ёсгенди. Ыннабыз Къаний жюзле бла жашланы, кызыланы окъутханды, он башлы ююрно да тизгинде тутханды. Аппабыз, Улуу Ата журт урушу ветераны, эл суйген адам эди. Биз аны бла бек ёхтемленебиз. Анам, атам да бизни аягъы юсюне салыргъа уллу кыйын салгандыла, иги школда окъутхандыла, усталык алдыргъандыла. Сау болсунла. Бююн биз ала саулыклу болсала сюебиз да, Аллах аны кызыгъанмасын! Олду тилегибиз». Алай болсун.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Жетишимлиле

ВГТРК-ГТРК «Къабарты-Малкъар» ишин жетишимли бардыргъанлай, эл-элледен жангылыккылары эмда урунган адамланы жашауларыны юсюнден къараучуларына дайым билдиргенлей турады. Бизге бююн ишлерин юсюнден телерадиокомпанияны таматасыны орунбасары Сабанчыланы Арипа хапарлагъанды.

Ушагъыбызны аллында ол радиостанция квуралып, бизни республикада ачылгъаны токсан алты жыл болганын белгилеп, ГТРК-ны бююнню жетишимлилерин юсюнден ёхтемленип айтханды.

- Сегиз сабийни орта Азияга элтип, андан кыайтаралгъан къарт анам Зубай, радиосуз болмай эди. Ол сёпешмей башласа, мынга не болганды, деп жарсыгъанлай тура эди.

Бизде телевиденияны юсюнден айтсагъ а, ол кыралгъанлы элли алты жыл толганды. Ол ишин бир-эки оператор бла, режиссёрла да жетмегенлей, алай башлагъан эди. Аз болсала да, кадрлагъа бек кыаты къарагъандыла, ала терен билимлиле болмасала, алмагандыла.

Радиону, телевиденияны да тарыхларына къарагъанда, бизни миллетден белгили, фахмулу инсанла кеп чыкыгъандыла. Жалаанда Аталаны Анатолини айтып кыоисакъ да, аны кыйыны телевиденияда бек уллуду. Битеу кёчюнчюлук бла байламлы белгили беруилени, кинофильмлени да ол жазганды. Дагъыда Шаханланы Нафисат, сау-саламат энтта да кеп жылланы жашасын, режиссёрланы эм билимлилеринденди.

Жаболаны Людмила да аллай уста режиссёрланы санындады. Композитор Жеттеланы Мустафир да мында кеп магъаналы беруиле жазылагъанды. Токумаланы Лейла уа телевиденияны бир жарык жулдузу эди. Ол беруиунде Мечиланы Кязимни, Къулийланы Къайсынны, башха белгили жазыучуларыбызны да бир сагъат тенгли заманын поэмаларын, суфлёр бла да хайырланмагъанлай, кёлден айтып кыоучу эди, - дейди Арипа.

Бююнлюкте телерадиокомпанияда эки жюзден аслам адам ишлейди, ала тутхан жумушларын керти да суйген инсанладыла. Беруилери тап болуу ючюн, эрттенкиден кече сагъат экиге дери кюрошкен кезуилери да болады ала. Жангылыккыла, тематикалы беруиле эм радио беруиле бёлмөле бардыла, ала Къабарты, малкъар эм орус тилдеде чыгъадыла эфирге. Кеп магъаналы информацияны

Жашауу кюзюдеча кёрюзте билгенле

тийишдирип, къараучулары кыуандыргъан журналистлени санында Герийланы Сафарды, аны таулу миллетде танымагъан да болмаз. Режиссёрланы таматасы Жангоразланы Мариамды.

- Радиону айтханда, алтын фондда Отарланы Омарны, Къулийланы Къайсынны, башха белгли адамларыбызны да кеслерини ауазлары бла айтылгъан чыгъармаларын сакълаялгъан, ол жанына уллу кыйын салгъан инсанбыз а Тебердиланы Мариамды. Ол кетсе, не боллукъду фондузгъа деп да сагъыш этеме. Дагъыда Ахъбекланы Элдарты, Геляланы Сахадинни, бул-бул ауазлы Созайланы Илиясны да кыйынлары бек уллуду, - дейди ушакъ неге-рибиз.

«Къабарты-Малкъар» ГТРК-ны директору Людмила Казанчеваны оную бла мында «Добрая среда» жандаурулукъ проект бардырылады, аны чеклеринде «Мульклуб» да кыралгъанды. Ары хар бараз кюн саулыкларында заранлары болгъан сабийчикле келеди. Алагъа анды телевиденияны ишини барууну юсюнден билдиредиле, айнуларына себеп этген энчи амалла кыраидыла. Биргелерине попечитель советте таматалык этген Нальчик шахарда ЗАГС-ны башчысы Валентина Шериева келеди. Ол хар сабийни да энчилигин билген, аланы таза жюреги бла суйген адам болганын энчи белгилейди. Дагъыда сабийлеге дайым эс бургъан специалист Османланы Хыйсаны жашы Исламды.

«**К**елген сабийчиклени биринчи кезиуде саулыклары осал эсе да, бююнлюкте ала тап сёлеширге юйренгендиле. Мында ишлеген адамланы да танып, атларын айтып башлагъандыла, ол а алагъа бек иги жетишимди. Быллай проектни хайыры бла юйренип, ала абаданла болсала да, юйлеринде окыуна Интернет бек кеслерине гыржыннга аха этерге онлары болур деп ышанабыз», - дейди Арипа.

«Къабарты-Малкъар» ГТРК-ны ахшы проектлери, белгилесина, асламды, ала барысы да жетишимлидле. Сёз ючюн, бытыр Дагъыстанда бардырылгъан «Евразияны ауазы» деген Битеуроссей фестивалда «Добрая среда» проект биринчи жерни алганды. Ызы бла ол Къабарты-Малкъарда грантха тийишли болганды. Расул Гамзатовну туугъан ю-

нине жораланган кинофильмлери да эришиледе биринчи жерге чыкыгъанды. Кёп болмай а Тобольск шахарда ВГТРК кырап «Человек и вера» Битеуроссей фестивал бардырылгъанды. Анда Зольск районда онтогузунчу ёмюрге килиса ачхан оруслу тийириуну юсюнден кинофильмлерин кёрпозтендиле бизникиле. Аны баш жигитини ролон а таулу кызы Байкишиланы Марина ойнаганды. Ол чыгъарма да фестивалда алчылары санында белгиленгенди.

Былайда дагъыда Къубадиыланы Нюржанны энчи белгилерчады, ол жыл сайын битеуроссей эришиледе алчы жерлеге тийишли болгъанлай турады. Алайды да, рейтинг бла къарагъанда, ВГТРК-ны токсаннга жууукъ филиалларыны арасында бизники тёрт эм игини санына киреди.

- Бююнлюкте ишлерин тынгылы билген жаш тёлубоз да асламды, аланы санында – Герийланы Жамила, Рахайланы Жаннета, Жаболаны Асигт. Ала бизни ызыбыздан, телевиденияны ишин кёлгъа алып, аны андан ары бардырыккыдыла деп ышанам, анга кыуанам. Жюрекринде чыгъармачылыккы отлары жанган, келип ишлерге суйген кызыла бла жашлагъа да бек ыразы боллукъбуз, - дегенди ушагъыбызны ахырында Арипа.

ТЕМУККУЛАНЫ Амина.

Мен сабий болган заманда устазны кыйынын будай оруучуну эмда кырулушуну кыйыны бла теглештиргендиде. Ол огурулукуну бла тюзлюкню бюртюклеринден инсанни ич дуниясын ёсдоргенди, билимини кирпишчиклеринден бизни акыйлыбызны кыраганды. Устаз бизни сабийлик, акыйбалыктык жылларыбызда биргебизге болады, көзге артык урунмагъан кыйын салады, кесини билимин береди, хар бирибизге жорегинден юлюш этеди. Аны суратны ишлерге излейсе бирде, алай боулану орунуна республикалы газетледе устазланы юсюнден басмаланган затланы алып.

Эсгериле

Ала ёмюрлюк кыйматланы тюшюргендиле жюреклеге

Бу материалда хурметли эгичибиз Махийланы Азиза Къабарты-Малкъарда кеси заманларында ишлеген орус устазланы эсбизге салады. Бу эсгериле алгын жыллада чыккан газетлени бетлеринде сакълангандыла, бюгон а ала бла шагъырай болу бизге керти да жычыуун кёрюнде. Орус устазланы, белгилисича, тау халкъланы айнуларында кыйынылары уллуду. Аны себепли келигиз энтта да аланы сый-намыс бла эсгерейик.

Бюгонлюкде республиканы, Шимал Кавказны билим берген системасын кырауға 20-30-чу жыллада, урушдан сора жыллада, 60-70-чи жыллада бизде ишлеген орус устазла салган кыйынынга багъа бичген тынч туюлду. Ол биринчиле керти да жигитлик этгендиле, нек дегенде жепилеринден кыралы таула кёрюнген самандан салынган гитче отуучукада бир заманда элден тышына чыкмагъан сабийлеге билмей тургъанлай сау дуния ачылганды.

Мария Романовна Золотарева, Залукожажени орта школуну эл устазы. Ол «РСФСР-ни школуну сыйлы ишчиси» атны алганды, «1941-1945 жыллада Уллу Ата журт урушда жигер урунганы ючюн», «Ашчы урунганы ючюн» майдалла бла сауғаланганды. Урушка дери жыллада уруну жолун Зольская районда башлагъан эди.

«Урушдан сора жылла... класлада суууклык, парталаны орунларына кьангаладан ашыгышлы ишленген шинтикке бла столла. Сабийле газет журнлада бла эски китапланы тизгинлерини орталарында жазгандыла...» Алай кылай-алай болса да, Мария Романовнаны бек уллу саугасы аны окуучулары эдиле. Аланы араларында А. Темботов – биология илмуланы доктору, А. Машуков – экономика илмуланы кандидаты, М. Асраунов – КъМКЪУ-ну преподаватели.

Мария Романовнаны сохталары кеслери да устазла болгандыла. Аланы араларында Пира эм Белая Бичкановла, Мухамед Темботов, Аюб Каншов, Лусосена Бабугоева, Лариса Бженикова, Светлана Богачева эм башхала... Сёзсюз, Золотареваны кылулда окугъанланы санында «кыйын» сабийле да болгандыла, алай ол аланы тюз жолга салыр ючюн кюнчюн, билимин да аямагъанлай кюрешгенди.

Ма аллай аламат устазны

эм инсанни юсюнденди 1975 жылда 18 марта «Кабардино-Балкарская правда» газетде чыкган И. Докшокованы «Эл устаз» деген материалы.

Ол кыйын жыллада орус устазла окугъан хар адамны да аланы огурулукулары, жюрек жылыулары эм ачыктыкларынын унутур амалы жокъду. Генерал-майор Деппуланы, Хаким да кесини биринчи устазы Мария Фёдоровна Бражникова ны не заманда да уллу ыразылыгы бла эсине тюшюргенди. Ол жашлай узак Холам элге келген кызы эди.

«Аны дерслерине ол энчи кёл салып хазырланганды, хар жолдан да устазын терең билими бла кыуандыра. Мария

хатчыгъа угъай, тамата тенгине да санагъанды.

Зашакуланы Елена Емельяновна, Жемталда башланган классланы окугътан устаз. Белгиле поэт, прозачы Сафарби Хахов жазган материалда аны юсюнден кёп жылыулу сёзлени окугъгъа болукъду. «Педагог болургъа ол сабийлигинден бери сыйгенди, алай устазлык жолун башларгъа уруш чырмау этгенди. Артда душман чачылгъандан сора, ол, элде айланып, сабийлени мектепге жыйганды. Харфла ызагъан сабий кылла суукъ отууда юшюй эдиле, Елена Емельяновна уа юйюнден жастык келтирип, классны терезесинде сынган мяланы орунуна аны салган эди».

Устаз школда ишлей эди, аны бла бирге элни аягъы юсюне салыу бла да кюрешсе эди. Анга «1941-1945 жыллада Уллу Ата журт урушда жигер урунганы ючюн» майдал да берилгенди.

Бир бирге ушамагъан эм ушагъан дерсле... «Сынам алай бла жыйыла эди. Елена Емельяновна аны бирсиледен бир заманда да кыызгъанмагъанды, биргесине ишлегенлеге сынаундан юлюш этгенди. Сёзсюз, ата-анала бла да кёп ишлегенди.

Елена Емельяновна «кыйын» сабий Сарбийни школ коллективге кыошарча да кыолдан келгенича кюрешгенди. Ата-анала бла даулашханды, ийналдырганды, ышандырганды. Жашчык окурча ырахат болумла курагъанлай турганды. Хорлам терк келмегенди, алай болгъан а этгенди».

Устаз, коммунист Зашакуланы Елена Емельяновнаны юсюнден материалны 1965 жылда чыгарылгъан «Агитаторну блокноту» деген журналны номерлерини биринде окургъа болукъду. Аны юсюнден Сафарби Хахов 1969 жылда 8 марта чыккан «Колхоз жашу» газетни бетлеринде да хабарлаганды.

Билим берууну отличниги, Урунууну Кызыл Байрагы орденни иеси тиширулагъа орта билим берген 1-чи номерли мектепни огурулу, аламат устазы Нина Фёдоровна Волкерезни юсюнден хабарлайды А. Крылова 1950 жылда 11 апрельде чыккан «Кабардинская правда» газетде «Педагог устаклык» деген материалда. Бир жыл андан алгъа уа ол газетде Нина Фёдоровнаны кесини «Устазны огурулу кыйыны» деген материалы басмаланганды. Ол битеу кюч-кыарулары республикада жарыкландырыу ишчи бардырыуға берген устазладан бири болганды.

Ол жылланы устазлары... сабийлени ачык кёлдерин, билимге итинилерин кёргенден уллу насып жокъ эди алагъа. Ангылай эдиле юретиуну мурдорун мектеп салганын. Бек магъаналыгъа уа ала сабийлеге тегерекдеги адамлагъа, школгъа, элге, Ата журтха хурмет эте билиуну синдириуну санагъандыла. Устазны кесине да уллу сый-намыс берилгенди, нек дегенде ала кенг жорегини эмда ариу кылыкты ирсанла болгандыла.

Гитче сабийлени акыйларына билимини, ёмюрлюк кыйматланы, огурулукуну синдириуну устазланы атлары республиканы халкыны эсинде сакъланырыкыдыла.

Соруу

Сиз а ишигизге ыразымысыз?

«Мен керти да кесим сыйген устаклыкнымы сайлагъан болурма?» – деп, кеси кесине бир кере окууна сормагъан адам хазна болмаз. Психологлары айтханларына кёре, адамла ишлерин кёбюсюнде безирек неда жакын жаратмай алышырга сюедиле. Бирле уа жореклери неге тартханы талай заман озгъандан сора ангылап башлайдыла. Ала ишлерин алышдыла, жангы устаклыкгъа окугъгъа барадыла, башхала уа жерлерин тюрлендирге арсарлы болуп кыладыла. Биз да ол жанына эс буруп, сиз а ишигизге ыразымысыз, деген сорууну бергенбиз бир ненча адамгъа.

ГУЗОЙЛАНЫ Расул,

«Сфера» биригуде баш инженер:

- Школдан сора кимге окугъгъа сыйгеними сагышын этип артык кыйналмагъанма: мен программист устаклыкгъа кюрегим бла тартына эдим. Алай ол заманлада республикада анга бир жерде да окугътмай эдиле. Тышына чыгаргъа уа, шёндюдеча, аллай онгла болмагъандыла. Алай бла мен жерчилик жаны бла инженерге окугъганма.

Аны юсюнден а не зат айтхайм... Ишими жаратама, хатасы жокъду. Тергеуле, жангы адамла бла тюбешиуле мыйыны ишлетгенлей, кесинги да тири тутханлай турадыла. Артха кырап сагыш этсем, шёндю ким болуп, кыайда ишлерк эдим, деп акыйлыма алай да келеди. Бюгонлюкде устаклыкны тюрлендирге онгум болмаз деп, алай сунама. Биринчиден, заман да озгъан болур. Экинчиден а, кыайда окугъгъун, кыайры ишге баргъан – ол да бир аз арсарлы этеди...

КЮЧМЕЗЛАНЫ Арсен, кырулуш организацияда юйлене

проектлерин жарашдырыучу:

- Хау, ыразыма, окугъгъа да сыйюу этгениме. Дипломну кыолу алгъанлай, аны ызына тюшюп, бу ишде ишленгили он жылдан артык болады. Мындан баш а не затха окугъгъу болур эдим, деп сагыш этсем а, автомеханик, агъандан абериле жарашдырыучу дегенча аллай устаклыкка эсине келедиле. Нек дегенде кыол бла абери этерге сюеме, техника бла кюрешире, жангы затла кыуаргъа дегенча. Проектле жарашдырыуда хар кюн сайын жангы амалла чыгъа барадыла да, мен аланы барын да билирге, устаклыкны излемлери бла тенг атлап барырга итингенлей турама.

БАЙКЪЗЫЛАНЫ Азамат,

«Телемеханика» заводу баш инженер:

- Ишимде ырахатлык табама десем, ётюрюк айтмам. Башха абери бла кюреширек эдим деп, хазна эсине да келмейди. Инженерни иши асламысында техника затла бла байламлыды да, аланы мен бек жаратама. Бир борчуну тутуп, аны ашыкмай терен тинтирге, тап, хайрылы амалы табаргъа сюеме. Ишим бир жаны бла кыйынды, башха жаны уа сейирди. Мындан арысында да устаклыкны кючлендире барырга таукелме. Кысык айтханда, урунууда жерими тапханма.

БАЙСОЛТАНЛАНЫ Фатима,

Нальчикде 34-чу номерли прогимназияда устак-логопед:

- Ийнан сен, ишими болмагъанча алай сюеме. Нек дегенде ол сабийле бла байламлыды. Аланы кеслерин, ала бла ишлеуну уа кылай болукъду сыймегъе... Манга кыйынлайп сёлешген неда бир-бир харфланы айталмагъан аллай сабийлени келтиредиле. Мен алгъан устаклык аланы аллай кемчиликледен эркин этерге болушды.

Ала ариу сёлешип башлагъанларын кёрсем, ол нечик уллу кыуанч болганын билсенг эди. Аны себепли тутхан ишми бек сюеме, устаклыкымда жалаанда ёсе барырга таукелме ансы, аны башхасына алышыуну сагышын чырта этмейме.

ЧЕРКЕСЛАНЫ Зухура, Чегем районун администрациясында финансла жаны бла специалист:

- Мен экономистге окугъганма, ишими да жаратама. Онжети жыл болады мен бу жерге келгенди, аны себепли хар несине да тюшоннгениме дерге болукъма. Биринчи заманлада кыйыныракъ эди, алай тюзелгенме.

Заманны кыайтарыгъа онг болса уа, бир да арсарсыз айтхайм: филологга окугъгъу эдим. Малкъар тилден устаз болургъа итинуюм бюгонлюкде да барды. Бир да болмаса, сабийлени тарыхдан окугътургъа барлыкъ эдим. Школну тауусхан кезиуде не зат сыйгенинги иги билмейсе, ангылау артда келеди, жашау баргъан кезиуде.

БАЙСОЛТАНЛАНЫ Альбина,

Нальчикни инфекция больницасында медесстра:

- Угъай, жаратмайма, нек дегенде иш хакъы сен салган кыйынга келишмейди. Иш кеси да кыйынды, кёплени кёллерин алырча, ыразы этерча туюлду. Алай медицинадан башха жерге кетерек эдим деп а хазна сагыш этмегениме. Башха жерге уа ол мен айтхан сылтау ючюн болукъ эди кечерге.

Ишлеген жеринги тюрлендирге деген соруу кыйынды. Бизни кёлперибиз бир орналган жерибизге тагъылды, жаратсак, жаратмасакъ да, андан кетмей турабыз. Нек? Жашауда бир затны толусунлай алышып кыюргъа таукеллик жете болмаз... Мен да аллайладан болурма деригим келеди: ол атланы арсарсыз эталмайма... Мындан сора уа нени жаратама десенг, сатыу-алыну, предпринимательствону. Ол жаны бла тирирек болуп, не аз да бир жетишимлеге жеталсам, ишми да алышырык болур эдим.

УБАШЛАНЫ Мурат.

Урушла, туйюшле, кьаугъала кьайдан чыгъадыла? Биреу кесин башхадан эсе ариу, акьыллы, фахмулу, бай болгъанына ийнаныудан. «Адам бир затдан да тоймайды, ариулык берилсе, кьарт болмазгъа сюер, бай болса, фахму излер, кьысхасы, таулулада «таба баргъан – чаба барыр» деген сөз кертиди», -

лары ючюн да. Сора анасы: «Ыразыма санга, жашым», - дегенди. Юйюне кьайтхандан сора, ёлалмай кьыйналып тургъан саусуз бек женгил жан бергенди. Дуниялыны алышхан чекке жетгенде, кеп зат башха тюрлю керюнеди. Кертиси бла да магъаналы затла ачыкъланадыла.

Бир юйюрню ичинде окьуна жа-

чудула. Баямды: аз санлы болсун, кеп санлы болсун, хар миллет да багъалыды дуниягъа. Хар бири да битеудуния культурагъа кьошумчулык этеди. «Ислам динде миллетчилик бек уллу гюняхха саналады, халкьла барысы да тенгдиле, аз санлыла да, кеп санлыла да», - дейди Элеккуланы Хасан. Россейни законларына керё, да бизни кьыралыбызда жашагъан битеу халкьла тенгдиле. Алай аны ангыламагъанла бардыла, жарсыугъа.

Юйюрде хар адамны, кьыралда хар халкьны кеслерини эркинликлери бардыла. Тенглик болур ючюн, хар ким жалаңда кесини угъай, башхаланы да эркинликлерине хурмет эте билирге, аланы бузмазгъа керекди.

Бусагъатда Азиядан Россейге баргъан мигрантланы темасына кьайта, жалаңда бир затны эсге тошюрюрге сюеме: урушну заманында немислиле ууатмасынла деп, заводланы бир кесеги Азиягъа кечюрюлген эдиле, мингле бла адамла анда жанларын сакьлагъандыла.

Бизни халкьыбызда: «Мен демесенг, эрин эриннге тиймейди», - деген сөз жюрюйдю. Хау, хар кимге кесини кёлеги жууугъуракъды. Алай бир юйюрде болсун, кьыралда болсун, бир бирсиз жашаргъа онг жокъду. Азия тауулары да кечгюнчюлюк жыллада кеп кьыйынлыкълардан сакьлагъанды. Биз ол жерни сууун ичгенбиз, гьржынын ашагъанбыз, билебиз аны огьурлулугъун. Бюгюн Азиягъа аман айтыргъа кюрешгенле, ким билсин, Атмырзаланы Тахир хажи айтхан халарда жашы анасындан кечгинлик тилегенлей, арта, терсликлерин ангылап, баш урмазланы анга?

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Оюм

Жарашыулык изленеди

дейди медицина илмуланы доктору, профессор, психиатр Теммоланы Лейла. Кесин башхаладан иги сунуп, ёхтемленген – эрши кьылыкъды.

«Аллахны саламы анга болсун, Мухаммат файгъамбар айтханнга керё, кесин башхалагъа тенг этмеген, махтанчакъ, ёхтем адамгъа жаннетге тыюген тыюге ийнени кьулагъына иничке халыча суурулуп ётгенден да кьыйын боллукъду», - дейди Яникоь элни иймамы Элеккуланы Хасан. Къалай кьыйынды бирде не жууукъ адамлагъа окьуна бир бирлеринден кечгинлик тилеген! Ётюрюк ёхтемлик кьыймайды адам болургъа!

Атмырзаланы Тахир-хажи бир сейирлик халар айтханды. Бир жол анга бир жаш келгенди, аны кьыйнагъан зат: атасы ёлалмай, ол дуняны бла бу дуняны арасында жунчуй эди. Тахир хажи баргъанды бу адамгъа, сора ол анасына ёпкелеп, экиси да он жыл бир бирлери бла сёлешмей тургъанларын ачыкьлагъанды. Тахир хажи саусузну анасына элтгенди. Ала бир бирлерин кергенде, жиялгъандыла, кечгинлик тилегендиле айтхан сёлери ючюн, ёпкелеп, тил тутхан-

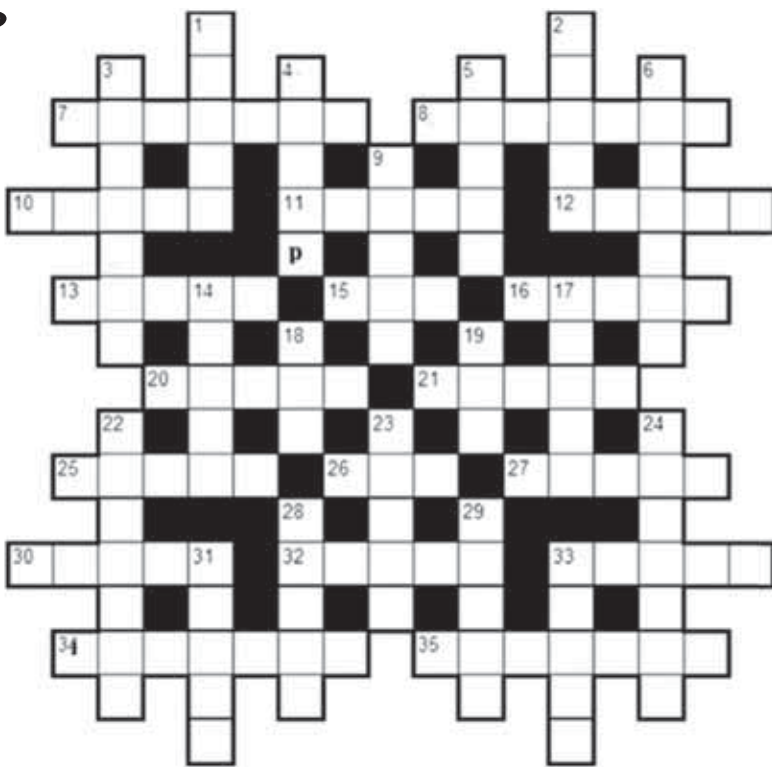
рашып жашагъан аз тубейди. Тенгликни жорукълары кеслерине жер табалмайдыла. Бусагъатда социал сетьледе бек кеп даулашдыргъан тема – Россейде мигрантланы кьылыкъларыды. Бу арт заманда ала этген аманлык ишлени газетледе, телевиденияда айтып, мигрантла битеу кьыралны ариу жашаун бузуп тургъанча кергюзтедиле. Аманлыкъчыла жууапха тартылгъандыла. Да сора нек кьызадыла адамла? Аланы оюмларына керё, битеу кьыйынлыкъла да Азиядан келген ишчиле дендиле, деген сёлени айтыргъа кюрешедиле. Алай статистика аланы оюмларына шагъатлыкъ этмейди. Мигрантла законнга керё жашай эселе, аланы нек тюртюрге керекди? Россейде Азиядан келип ишлегенлени онгсунмасала, Азияда жашагъан россейлилени ариу керюрлеми?

Бир бирни керюп болмау неге керекди? Бу даулашлада хар миллет кесин бийигирек кётюрюрге кюрешеди. Ёхтемлик, махтанчакълыкъ, биринчиликни махтаун изле...Жарсыугъа, уллу Россейни платформаларында аллай даулашла бола-бола туруу-

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 7. Шимал кюнчыгъышда уллу шахар. Бусагъатда кепле ишлейдиле анда мындан. 8. Билмей этилген терс иш. 10. Ат хайуанны тюрлюсю. 11. Жангы бузоулу ийнекни сютюднен этиледи ол. 12. Хантусну терели тюрлюсю. 13. Аллай байла да боладыла. 15. Орта. 16. Сёзю бла кюлдюрюочю адам. 20. Холамда Атабийланы эски эллери. 21. Къанатлыны буруну. 25. Ёлчем. 26. Юйюне тутуругъу. 27. Кюн сайын сёлешип, халар беруичю. 30. Кавказ миллет. 32. Бир иш болумну юсюнде кьайгъылы, экили болуу. 33. Таулу тишируу ат. 34. Жол ёнчелем. 35. Азияда тишируула бетлерин аны бла жабадыла.

ЁРЕСИНЕ: 1. Минги тау тийресинде тау. 2. Хасаитланы Русланы аллай аты бла жыры барды. 3. «Заказ» малкьар тилде. 4. От болмагъан жерде ол да болмайды деучюдоле. 5. Шималда жашагъан халкь. 6. Биченчи. 9. Жыгышыу, чабышыу, футбол... 14. Адам. 17. Биреуден кьалган ырысхыга ие болгъан адам. 18. Мёлек. 19. Ансыз жаны болгъан жашаялмаз. 22. Изленген затны табып алыу. 23. Адамны бир тепгени. 24. Ёре быкы. 28. Жияууну тюрлюсю. 29. Ашаргъа дин бла эркин этилмеген зат. 31. Бир затны бошапганы. 33. Сарбашланы Зуфарны белгили жыры.

Газетни 138-чи номеринде басмаланган сёзберни жууаплары:

Энине: 5. Жаншакъ. 7. Гырнау. 8. Уча. 9. Улакь. 10. Аппа. 11. Алауан. 12. Шакъы. 15. Кёсе. 17. Айтю. 20. Сапын. 21. Кёмюр. 24. Тутурукъ. 32. Сатыу. 33. Аулакь. 34. Устаз. 35. Улан. 36. Хауа. 37. Жемтала. 40. Наша. 41. Йога. 43. Уят. 44. Арауан. 45. Къадам.

Ёресине: 1. Жубу. 2. Жаркьа. 3. чьран. 4. Тала. 6. Ачыу. 13. Асса. 14. Ылпас. 15. Кёмюк. 16. Сары. 17. Ана. 18. Тай. 19. Уку. 22. Ата. 23. Уру. 25. Алтын. 26. Аллах. 27. Осал. 28. Буу. 29. Ант. 30. Таз. 31. Окьуу. 37. Жамау. 38. Туякь. 39. Айран. 40. Нарт. 42. Алма.

Айнытыу

Айырмалылазгъа – тийишли саугъала

Кеп болмай Къабарты-Малкьар кьырал эм Аграр университетлени алты жюзден аслам студенти «Мен – устама» деген жетинчи Битеуроссей олимпиадагъа кьатышхандыла. Элли кюнню ичинде эришулеге кьошунликлерине 848 988 чакълы адам билдиргенди, ол санда Къабарты-Малкьарны вузларындан 671 адам.

27 сентябрьден башлап Калининграддан Владивостокга дери кючлерин сынаргъа сюйген билим беруу учреждениланы келечилери регистрацияны ётгендиле. Ала бир неча андан да кеп ызын сайлагъандыла. Саулай алып айтханда, конкурсда компьютерледен башлап гуманитар илмулагъа дери жетмишден артыкъ усталык кергюзтюлгенди. Бизни жерлешлерибизни юсюнден айтханда, кёбюсю «Багъыу иш эм педиатрия», «Экономика», «Кьырал эм муниципал управление» усталыкъланы сайлагъандыла.

Олимпиадагъа башчылыкъ этген Валерия Касама конкрусда тири кьатышханлары ючюн Къабарты-Малкьарны кьырал эм Аграр университетлени келечилерине жюрёк ыразылыгъын билдиргенди.

«Быйылгы олимпиадагъа былтырдан аслам адам кьатышханды. Алай бла ол кеси ректордун окьуна озгъанды. Бизни баш борчубуз регионладан жаш адамлагъа билимлерин ачыкьларгъа болушургъады. Аны бла бирге студентле сынамларын ёсдюрюрге да аламан онг табарыкъдыла», - деп билдиргенди Валерия Александровна.

Бу жол олимпиадада студентле кеп жангычылыкъла бла шагьирейленгендиле. Ол санда беш жюзден артыкъ партнёрукъ этген биригиу кеслерини HR-продуктларын кергюзтгендиле. Ол шарт жаш адамлагъа урунуу рынокну болумун толуракъ ангыларгъа, тюз сайлау этерге болушурукъду.

«Жыл сайын кьыралны онглари игилене барадыла. Ол себепден бюгюнден кеч кьалмай иги кадрла кьуаргъа тийишлиди. Бу жаны бла Президентни платформасы да ахшы себеплик этеди. Ол ишлегенли беш жылны ичинде танг кесек адамны жашаун иги жанына тюрлендиргенди – ишде жетишимле болдуругъа себеплик этгенди. Аны чеклеринде бардырылгъан «Мен – устама» деген олимпиада да кеслерин айырмалы кергюзтгенлеге урунуу рынокда жерлерин табаргъа болушарды. Эришуле кьыралны отуз эм иги вузларыны эм предприятияларыны тутчулугъу бла ётдюрюлдиле. Быйыл аны ишине Къабарты-Малкьардан алты жюзден артыкъ студент кьошулгъанлары республикада иги специалистлени хазырлагъанларын ачыкьлайды», - дегенди «Россей – онгланы кьыралы» организацияны таматасыны биринчи орунбасары Алексей Агафонов.

Россейни илму эм бийик билим беруу министрени орунбасары Ольга Петрова да кьыралны экономикасын айнытырча иги специалистле керек болгъанларын, быллай эришуле уа аны ачыкьларгъа болушханларын энчи чертгенди.

Энди студентле олимпиаданы ахыр кесегине хазырланадыла. Эсеплеге керё, дипломлагъа тийишлеле кьыралны белгили биригиулеринде кеслерин сынап керлюкюдоле. Майдалла бла саугъаланганлагъа уа юч жоюзюшер минг сом бериликди.

Эсге сала айтсакъ, олимпиада Президентни «Россей – онгланы кьыралы» платформасыны чеклеринде Илму эм бийик билим беруу министрествону болушлугъу бла бардырылады.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

